

DIDÀCTICA DE LA CIÈNCIA I EDUCACIÓ ECLESIASTICA A VIC DURANT EL SEGLE XIX

M. Teresa Godayol Puig

Col·legi Sant Miquel dels Sants, Vic

Paraules clau: *església, liberalisme, Gabinet Físic, Museu d'Història Natural.*

Science didactics and ecclesiastical education in Vic during the 19th Century

Summary: Along the 19th Century the successive liberal governments introduced a new education system which covered both primary and secondary education. The law, which was applied from 1825 and 1838 onwards, caused the Church, in charge of the social educative guidance so far, to lose the control in this field. It also meant that the town halls, up to the moment totally unconcerned with the sphere of popular instruction, became by law the corporations that will put the new education policy into practice. The consequence would be the birth of local schools aimed at the instruction of people. This communication analyses the case of the Vic municipality and the agreement-based strategies taken by their governing classes so as to match the legislation to the local needs and realities.

Key words: *church, liberalism, Physics Laboratory, Natural History Museum.*

Introducció

El procés de construcció de l'Estat liberal espanyol al segle XIX comporta per a l'Església catòlica la supeditació a un nou marc jurídic que a la pràctica li pot significar una reducció del patrimoni, de la capacitat fiscal i en definitiva de recursos econòmics; i li pot significar també la pèrdua de la propietat intel·lectual, cultural i el privilegi ancestral de decidir sobre la conducta moral de la societat.

S'encetarà, en conseqüència, un debat secular entre l'Església i l'Estat entorn del tema educatiu, considerat un dels aspectes més crucials. L'Església coneix a bastament que el nou Estat liberal pretén intervenir en la configuració dels valors, de les pautes de conducta i en la visió del món que els nois han d'adquirir, en darrera instància, per solidificar el propi liberalisme.

En aquest context, la ciutat de Vic, situada a cavall entre la Catalunya de muntanya i la Catalunya de marina, a més de ser seu episcopal, disposa, des del 1749, d'un seminari molt concorregut on es preparen els nois per obtenir el grau de sacerdoti, es preparen per fer carrera eclesiàstica o bé es preparen per continuar altres estudis de caire superior (Rial, 2003: 485).

Així doncs, tots els joves interessats a cursar estudis civils o eclesiàstics es reuneixen al seminari durant el curs acadèmic; a més, i fruit del pacte amb l'Ajuntament de la ciutat, també s'imparteixen en el seminari estudis de primeres lletres. Aquest centre esdevé, doncs, l'espai de formació de les classes dirigents locals de bona part de la Catalunya central durant els segles XVIII i XIX.

El 1845, després de diverses lleis educatives, s'implanta a l'Estat el primer sistema educatiu d'abast territorial que obliga a l'escolarització de tots els nens del país: és l'anomenat *Pla Pidal* que, amb modificacions posteriors, perviurà tota la centúria.

Aquest pla repercuteix de ple en els seminaris, perquè la nova llei determina que aquests formin capellans i que els altres joves que no volen fer carrera eclesiàstica es formin als instituts. Queda molt clar que a partir d'aquest moment els seminaris perdran l'alumnat civil.

El vicerector del seminari de Vic, Marià Puigllat, i el rector d'aquest, Joan Soler, pensen una estratègia per adaptar-se al nou marc educatiu amb la idea de continuar impartint educació tant als futurs clergues com als civils. La solució que troben passa per la creació d'un col·legi privat de segon ensenyament, que ha de ser la versió privada dels nous instituts de segona ensenyança.

El rector i el vicerector del seminari en col·laboració amb l'Ajuntament de la ciutat, que representa els interessos de l'oligarquia local, instal·len les aules del nou col·legi al mateix edifici del seminari; així, i a la pràctica, els estudiants del col·legi comparteixen classe i professorat amb els estudiants del seminari. El vicerector Puigllat casa, amb aquesta fórmula, dos plans d'estudi: els de batxiller i els de seminarista, i d'aquesta manera converteix el col·legi privat i el seminari en un sol centre educatiu, encara que la tramesa burocràtica passi per vies diferents.

La tramitació i el finançament d'aquest projecte és una tasca molt complexa que obliga els seus artífexs a mobilitzar les amistats teixides durant els anys d'estudi al seminari de Vic, amistats com Joan de Safont, catedràtic de lògica a la Universitat de Barcelona, o Jaume Balmes, filòsof, publicista i polític influent en aquests anys a Madrid.

Un dels reptes més importants rau a trobar la fórmula financera per reformar l'edifici del seminari i crear els espais nous que exigeixen els estudis de batxillerat: ens referim a la creació d'un gabinet físic i d'un museu d'història natural amb tots els utensilis necessaris. Aquests espais són indispensables per igualar-se qualitativament amb els nous instituts i per aconseguir validesa oficial.

El Gabinet Físic

La posada en marxa del Gabinet Físic el 1845 es correspon amb la inauguració de noves assignatures que són la Física i la Història natural, i que a Vic s'imparteixen, com hem vist, tant als batxillers com als seminaristes. En un primer moment, el vicerector Puigllat té unes certes reserves pel que fa a aquestes novetats, igual que les té el rector Soler quan manifesta en una carta (Lligall, 1845):

[...] que n'farem de tantas maquinas [...] Vmo. me dirá, y me dirá molt be, que serviran per los del Colegi als que conve posar tambe al nivell dels coneixements del sigle.

Una vegada les dificultats se superen, el to de Soler, molt més segur, afirma (Lligall, 1845):

Aquí va la nomina personal que cubreix tots los destinos: Ab això [i anima Puigllat] dilig.^a, dilig.^a, perq. la dilig.^a atesora riquesas, [...] y li aseguro que ab això y las maquinas adelantarem á Barna.

Amb el convenciment, doncs, que estar al dia en educació passa necessàriament per la compra de ginys, i malgrat els diners que costen, el rector del seminari, Joan Soler, escriu a Puigllat (Lligall, 1845):

En quant á la Neumatica, espejos, telescopio etc. etc. V. mateix, fassa lo que conega; lo meu esperit ja l'sab. Pero sobre tot assegure lo dalt dit respecte del Col·legi; perq. que fariam de tantas cosas sino valia la enseñansa.

Marià Puigllat és un veritable gestor, organitza i reorganitza els nombres comptables del seminari i del col·legi privat per comprar el material del Gabinet i del Museu d'Història Natural. Partint de la informació que ens aporten aquests llibres de comptes que porta el mateix vicerector, hem elaborat una llista d'allò que forma el Gabinet Físic i que va ser adquirit entre el 1844 i el 1862 (Puigllat, 1859):

- un telescopi
- una pedra imant
- un teodolit
- una màquina pneumàtica
- els hemisferis de Magdeburg
- un pulsòmetre
- un microscopi solar
- un microscopi simple
- un microscopi compost
- lents variades i prismes
- una màquina elèctrica
- una bateria
- una màquina electromagnètica
- un quadre màgic
- una llanterna màgica
- vint-i-tres làmines de mecànica
- cinc-centes làmines de la física
- mapes del món.

El 1879, el butlletí episcopal de Vic es fa ressò de la multitud i varietat de globus que tenen el seminari i el col·legi, i destaca l'arribada següent:

[...] un mapa muy á propósito para el estudio de la geografia física, en el que á mas de un sencillo aparato para saber la hora de todos los puntos del globo, conocida la de

uno de ellos, se da á conocer el globo terráqueo en sus partes de tierra, agua y atmosfera y los fenómenos que en ellas se verifican, embelleciendo muy oportuna y atinadamente la parte de meteorología.

El Museu d'Història Natural

Per al Museu d'Història Natural, el vicerector Puigllat procura adquirir una mica de tot i de tot arreu per donar una visió més àmplia de la varietat en la naturalesa. Compra cent deu caixetes per col·locar-hi minerals, marbres d'Amèrica i més de dinou mostres de pedres jaspis, les unes vingudes de Sant Joan de les Abadesses i les altres enviades des de Tarragona. Es paguen quatre-cents rals per un herbari de set-cents plantes a la Universitat de Barcelona.

De totes maneres, la col·lecció més nombrosa i sorprenent correspon a les aus, cada curs n'arriben una o dues partides moltes de les quals procedents d'Amèrica o bé de Puigcerdà. Normalment les aus es compren dissecades però en algunes ocasions es paga aquest treball a part.

Destaquem un voltor que envia mossèn Puigcarbó de Gombren i una àliga imperial procedent dels Pirineus, per la qual es paguen vuitanta rals, però el més costós és el seu manteniment: l'àliga és viva i alimentar-la costa uns cent vint-i-cinc rals a l'any.

D'entre les múltiples aus que es compren a Amèrica, en sobresurten dues pel seu exotisme: una és l'anomenada *ave del paraíso* que arriba juntament amb el *grande javah*; les dues peces costen amb muntatge inclòs quatre-cents quaranta rals; l'altra au, i en paraules de Puigllat, és «un ave grande y resplandeciente llamada Cucuzú», costa dos-cents rals.

En dues ocasions, es compren dues partides de quadrúpedes dissecats, així com un «corderito monstruo venido de la Vall d'Andorra» i també «un lobezno de seis meses». Satisfent quatre mil rals, el seminari de Vic obté una col·lecció «en grande de mariscos muy hermosos de la China y de Filipinas» que ocupen dos baguls.

Després es compren tres quadres d'insectes, tres cargols grans de nacre, dues papallones «gruesas» i dos insectes «raros» també de les Filipines.

Podem observar com el seminari de Vic fa ús dels seus contactes amb la Universitat de Barcelona, amb les parròquies, amb les colònies americanes i amb les Filipines. D'aquesta manera poden reunir peces per al gabinet i el Museu.

En paraules de Joaquim Salarich, metge i cronista vigatà de l'època (Salarich, 1857: 200), la procedència d'alguna de les col·leccions del Museu es deu al següent:

Sucesivamente las misiones católicas remiten preciosidades de todos los puntos del globo. Así hanse recibido del norte de América por conducta del Ilmo. Alemany obispo de Monterey objetos de mucha importancia de los reynos mineral y animal, entre estos un Opossum (disecado) de los marsupiales insectívoros, ademas varios objetos de antigüedades indias todo de grande estima. [Josep Alemany nascut a Vic el 1814 va ser nomenat el 1850 bisbe de Monterrey i el 1853 arquebisbe de S. Francisco de Califòrnia]

Tambien ha hecho remesas importantes el Excmo. Arzobispo de Cuba D. Antonio Claret.

La valoració dels seus creadors

A mesura que al llarg dels anys cinquanta del segle XIX es va enllestint aquest Gabinet Físic i aquest Museu d'Història Natural, el seminari i les autoritats en fan reiterada propaganda i en presumeixen davant de les inspeccions governamentals.

Quan el maig de 1854 Marià Aguilar com a director del col·legi privat explica al rector de la Universitat de Barcelona la relació entre el seminari i el col·legi, diu el següent (Lligall, 1845):

El seminario que es el sosten del colegio privado [i continua per deixar clara l'amistat entre clergat i ciència] y que antes de las reformas en la instruccion publica miraba con aprecio y enseñaba las ciencias matematicas desde el año 44 ha logrado a fuerza de celo y sacrificio formar un rico gabinete de fisica y un museo de historia natural lleno de numerosos y variados ejemplares de minerales, plantas y animales tanto indigenas como extranjeros.

També el vicerector Puigllat insisteix a destacar el Gabinet i el Museu en el moment de fer una memòria de la trajectòria del col·legi:

El Seminario [el col·legi n'era una part] ha aumentado considerablemente á su cargo y todavia va aumentando con su diligencia exquisita el gabinete fisico, y ha formado un museo de historia natural, que al presente no los tiene mejores, ni tal vez tan buenos la misma Universidad. [Per sostenir aquestes afirmacions i avalar-les escriu que] Varias personas de categoria y algunos catedraticos de Barcelona se han dignado visitarlos y ha quedado muy satisfechos, [en conseqüència] y estos ultimos Señores a aquellos Padres que les consultan donde enviar sus hijos para no extraviarse en la moral, les aconsejan que los manden á Vich, haciendo elogios de este establecimiento.

Pedagogia i ciència

A manera de conclusió, i després d'aquesta atapeïda síntesi, podem dir que per al seminari de Vic, per al bisbat i per a l'Ajuntament, l'objectiu del Gabinet i el Museu és prou evident: formar clergues i professionals instruïts al dia per entendre l'industrialisme sense apartar-se de la pràctica cristiana.

El col·legi privat és l'excusa perfecta per posar al dia la docència impartida al seminari, Gabinet i Museu nascuts per afrontar l'ensenyança secundària del liberalisme, i són alhora el laboratori d'anàlisi on aprendran els coneixements del moment els capellans del futur.

L'estratègia del seminari de Vic és prou clara: modernitzar els coneixements del clergat i mantenir els valors catòlics entre les classes benestants i dirigents. Sota l'empara del bisbat i de l'Ajuntament de la ciutat es fa evident com l'educació impartida pel seminari i el col·legi privat sap adaptar-se als batecs dels nous temps.

Els porten a la pràctica el que Jaume Balmes escriu sobre la instrucció del clergat, i sobre la necessària difusió del saber científic per mitjà de les matemàtiques, la química, la

física i la història natural. Només amb un clergat ben format pot l'Església compartir amb l'Estat la direcció social (Fradera, 1996: 292).

Puigllat, Soler, Balmes, independentment de la seva condició clerical, no volen quedar-se enrere, són homes amb visió de futur, emprenedors i amb ganes de quadrar raó, ciència i religió, ja sigui per «salvar el jovent» com diu Soler, ja sigui per casar Estat i Església com busca Balmes.

El col·legi privat, que és pensat des de la seva fundació el 1844 amb visió de futur, demostra la capacitat d'uns homes d'Església preparats per afrontar i dirigir els reptes polítics i socials que per naixença els pertoca de viure.

Amb la consciència que el Pla Pidal va més enllà de ser una reforma educativa, el seminari de Vic organitza el nou centre com un cos suficientment sòlid per resistir les possibles alteracions polítiques dels anys a venir.

Si l'Estat liberal pretén, com dèiem al principi, formar els joves, el seminari també. I a més d'altres estratègies que alhora pugui desenvolupar, el col·legi n'és una de molt important.

La voluntat balmesiana de mirar el present i d'acceptar el futur sense perdre els valors del dogma catòlic eclosiona a final de segle, després que Puigllat, Costa, Balmes, Vilamitjana, Soler i la resta de coetanis en col·loquessin la primera pedra. Així doncs, el cas del seminari de Vic és excepcional a l'Espanya vuitcentista i fins a l'estat present desconeixem el cas d'altres seminaris que usin la via educativa per mantenir una forta presència social.

Bibliografia

- FRADERA, J. M. (1996). *Jaume Balmes: Els fonaments racionals d'una política catòlica*. Vic: Eumo.
- RIAL CARBONELL, R. (2003). *L'ensenyament superior a la Catalunya central entre els segles XVII i XIX*. Barcelona: Col·lectània Sant Pacià.
- SALARICH VERDAGUER, J. (1857). *Censo de Vich*. Barcelona: Imprenta de Joaquín Bosch.

Fonts documentals

- Lligall (1845). *Colegio de Segunda Enseñanza*. Arxiu del Seminari de Vic.
- PUIGLLAT, M. (1859). *Relación sucinta del establecimiento del Colegio Privado, y de las combinaciones de la enseñanza del Seminario con las de los varios Planes del Gobierno dados desde su instalacion en el curso de 1844 a 45 hasta el presente mes de setiembre de 1859*. Arxiu del Seminari de Vic.